

УДК 378.011.3 – 051:78

Бодрова Т. О.

ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті набули висвітлення питання фахової підготовки майбутніх учителів музики, пов'язані з реалізацією виробничої функції навчально-професійної діяльності. Автором розкрито сутність практики як соціального феномену, проаналізовано роль педагогічних практик в системі методичної підготовки педагогів-музикантів, запропоновано такі критерії визначення якості продуктивних дій в роботі практиканта як успішність, ефективність, технологічність, естетичність, валеологічність. У статті сформульовано низку позитивних освітніх тенденцій, на основі яких можна прогнозувати посилення процесів взаємовпливу операціональних складових усіх блоків фахової підготовки, а саме: послідовність та етапність в оволодінні фахом, технологізація та комп'ютеризація навчання, перехід від інформативних до активних методів навчально-педагогічних дій, продуктивна взаємодія університету і школи.

***Ключові слова:** практика, якість, успішність, ефективність, технологічність, естетичність, валеологічність, фахова підготовка.*

Посилення вимог суспільства до якості освіти обумовлює перенесення уваги до проблем прогресивного європейського розвитку педагогічної науки і практики, в тому числі у сфері постановки принципово нових соціально-педагогічних задач. З підвищенням рівня фундаментальності та багатопрофільності музично-педагогічної освіти, зі збільшенням кількості дисциплін і елективних курсів в навчальних планах педагогічних ВНЗ на жаль, не зникають проблеми з усуненням суттєвих недоліків та протиріч підготовки майбутніх учителів музики до роботи за фахом: потребують серйозних зусиль вирішення питання системного управління практико орієнтованим навчанням, чекають на технологічну розробку продуктивно-операціональні аспекти навчально-професійної діяльності.

Один із шляхів ефективної підготовки майбутніх учителів до роботи у сучасній школі – організована на засадах науковості, системності, послідовності та наскрізності педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах, яка створює умови для професійного розвитку студентів, формування їх фахової компетентності, підтверджує готовність до самостійного мислення, самоосвіти, творчості.

Як засвідчують праці українських вчених-педагогів, для успішної самореалізації вчитель повинен володіти комплексом професійних умінь та якостей, серед яких суттєвого значення набувають такі, як уміння визначати й реалізовувати цілі своєї діяльності, ефективно застосовувати сучасні форми і методи педагогічної взаємодії, виявляючи нестандартність мислення та здатність до швидкої орієнтації у динамічному соціокультурному просторі (А. Алексюк, В. Андрущенко, Л. Вовк, В. Бондар,

С. Гончаренко, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, О. Мороз, О. Ярошенко). Успішному вирішенню цих завдань сприятиме операціоналізація теоретичних і діяльнісних компонентів фахової підготовки майбутніх учителів у процесі педагогічної практики.

Практична підготовка – обов'язковий компонент освітньо-професійної програми на здобуття студентами кваліфікаційного рівня “бакалавр” та “магістр” освітнього напрямку “Музичне мистецтво”. Рівень цієї підготовки вважається одним з головних показників ефективності діяльності вищого навчального закладу.

Метою статті є окреслення ролі педагогічних практик в фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів.

Практика (грец. *praktike*, від *praktikos* – дієвий, активний) – матеріальна, чуттєво предметна діяльність людини, що включає: а) цілеспрямовану діяльність; б) предмет, на який вона спрямована; в) засоби, за допомогою яких досягається мета.

Практика як соціальний феномен являє собою діалектичну єдність матеріальної та духовної сторін людської діяльності, за допомогою якої регулюються взаємостосунки між людьми та навколишній середовищем (Г. Ареф'єва, В. Вільчинський, М. Каган, Е. Симонян). В той же час, практикою називають: діяльність людського суспільства з улаштування свого життя, зусилля, що докладають до вирішення життєво важливих завдань; заняття зі спеціальності як основа досвіду; закріплення учнями, студентами отриманих у процесі навчання теоретичних знань на підприємствах, установах тощо [5, с. 463].

Її розуміють як чуттєво-предметну, матеріально-перетворюючу, свідомо-цілеспрямовану, суспільно-історичну діяльність людей, де найбільш органічно поєднані матеріальне та ідеальне, об'єктивне і суб'єктивне. В цьому розумінні практика передбачає активну і безпосередню “увімкненість” суб'єкта з його інтересами, потребами, ціннісними настановами у взаємодію з об'єктивною дійсністю. Вона є критерієм істини та мірою того, наскільки успішно діяльність людини “вписується” до світу реалій.

Згідно Державного стандарту вищої освіти педагогічна практика-особливий вид навчальної роботи, спрямований на формування у майбутнього учителя основних професійних якостей у процесі педагогічної діяльності; вона виступає важливою соціально-психологічною умовою та дієвим засобом фахової підготовки. Її метою є оволодіння студентами сучасними формами і методами роботи, формування на основі одержаних у ВНЗ професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час роботи в реальних виробничих умовах [3, с. 704]. Енциклоп освіти....

Саме педагогічна практика є однією з провідних подій у житті студента, важливим шаблоном його особистісно-професійного зростання (С. Архангельський, В. Бондар, М. Букач, Л. Вовк, Н. Кузьміна, О. Мороз,

Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова, О. Ярошенко).

Як стрижень системи підготовки майбутніх учителів практика, впливаючи на педагогічне мислення та стиль поведінки, забезпечує не тільки дієвість засвоєних професійних знань та вмінь, але й сприяє виявленню педагогічних здібностей та індивідуальних творчих можливостей (С. Сисоева, І. Зязюн). Студент стверджується у новій статусно-рольовій позиції, шукаючи відповіді на споконвічні питання “Хто я?”, “Чого хочу в житті?”, “Чи можу назвати себе вчителем?”. Відтак, педагогічна практика – не лише засіб набуття професійних знань, умінь та навичок, вона виступає реальним соціально-психологічним полем особистісного зростання майбутнього педагога, де здійснюється процес усвідомлення й інтенсивного розвитку професійного “Я”.

Виробнича практика проводиться в умовах реалій сучасної школи з урахуванням закономірностей та принципів цілісного процесу професійної підготовки майбутніх учителів на основі здобутих студентами знань, сформованих первинних умінь та навичок. Вона характеризується тим же розмаїттям відносин, що і реальна діяльність – з учнями, батьками, учителями, адміністрацією. Завдяки тому що робота практиканта передбачає безпосереднє спілкування з учнями, студент має можливість не тільки для самовдосконалення, а й може активно впливати на розвиток особистості кожної дитини, реалізуючи одну з основних вимог сучасної педагогіки – орієнтацію на виявлення творчих можливостей та здібностей учня.

Суттєвий внесок у вивчення питань практичної підготовки майбутніх вчителів музики зробили Л. Арчажникова, І. Боднарук, В. Бриліна, Л. Булатова, С. Гладка, Ж. Дебела, Т. Єременко, Л. Ісаєва, Є. Карпова, З. Квасниця, Г. Кожевников, Л. Матвєєва, І. Найдьонов, Е. Печерська, Г. Яковлева. У дослідженнях цих вчених педагогічна практика студентів розглядається у контексті різних проблем підготовки майбутніх учителів: професійної адаптації, професійної орієнтації, розвитку творчих здібностей, формування фахових умінь та навичок. Спільною для всіх вищевказаних авторів є думка про те, що зміст, принципи, форми й методи організації виробничої педагогічної практики мають співвідноситися із професійними ролями учителя музики та пов'язуватися з завданнями навчання та виховання учнів засобами музичного мистецтва. Така позиція вчених веде до ствердження провідної ролі педагогічної практики серед інших важливих чинників професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів (суспільних, психолого-педагогічних, фахових).

Педагогічна практика, виконуючи функцію методичного орієнтиру, допомагає студенту вийти на новий, інтегративний рівень навчально-професійного вдосконалення та усвідомлення педагогічної дії як найважливішого елемента в системі взаємин з учнями.

Практика включає позиції, що нормують професійну активність

педагога. Педагогічною наукою визначено критерії продуктивних дій, що характеризуються: успішністю (у відповідності до конкретної мети та ситуації), корисністю (з позицій очікуваних результатів), ефективністю (можливості отримати необхідний результат при найменших зусиллях), технологічністю (здатність з високим ступенем вірогідності здійснити заплановані зміни), а також естетичністю, безпекою для життя вихованців тощо (Н. Верещагіна, С. Гончаренко, Н. Казакова, І. Колесникова, І. Мороз, І. Підласий, М. Щербакова).

Під час активної практики студентів з шкільного предмету “Музичне мистецтво” у студентів створюється можливість наблизитись до практичної реалізації мети музично-виховної роботи багатьох поколінь педагогів – формувати інтерес дітей та молоді до музичного мистецтва, в тому числі національного, зародити в душах учнів високе відчуття причетності до рідної культури.

Педагогічна практика логічно завершує базову підготовку майбутніх учителів з основних навчальних дисциплін: теорії та історії педагогіки, психології, спеціальних музичних предметів. Маючи органічний зв'язок з курсом методики музичного виховання, вона сприяє актуалізації фахових знань та комплексу умінь для формування культури учнів засобами музичного мистецтва.

В той же час, педагогічна практика найтіснішим чином пов'язана з методичною стороною фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Практика майбутніх учителів музики – стрижень методичної підготовки, що, з одного боку, забезпечує дієвість професійних знань та умінь у навчально-виховній роботі з учнями, а з іншого – сприяє подальшому духовному, особистісному розвитку студентів, формуючи здатність їх як суб'єктів педагогічної праці до активної та продуктивної взаємодії в сучасному мистецько-освітньому просторі.

Спираючись на дослідження Б. Ананьєва, В. Бондаря, Л. Кондрашової, О. Мороза, К. Платонова з питань підготовки майбутніх учителів та творчо використавши педагогічний доробок В. Беспалька, Ф. Гоноболіна, С. Гончаренко, Н. Кузьміної, Н. Морзе, І. Підласого, можна стверджувати, що методична підготовка майбутніх учителів музики в свій структурі має потужні вертикальні та горизонтальні лінії розвитку. Це сукупність взаємопов'язаних компонентів, до складу якої входять цілі, завдання, зміст, форми і методи, засоби і отримані результати (оперативна вертикаль) і, в той же час, досліджуваний феномен тлумачиться як інтегративне об'єднання структурних одиниць методолого-теоретичного, навчально-операційного, музично-виконавського, виробничо-практичного та дослідно-перетворювального спрямування (оперативна горизонталь).

Життєздатність такого достатньо об'ємного системно-цілісного утворення визначається: застосуванням організаційно-методичних чинників інтегративного взаємопроникнення фахових предметів, забезпеченням

засобами методичного супроводу у викладанні спеціальних дисциплін (музично-теоретичних, музично-виконавських), самою предметною підготовкою майбутніх педагогів до проведення уроків музики (зміст методичних знань та умінь), педагогічною взаємодією “вчитель-учень” з предмету “Музичне мистецтво” під час виробничих практик, соціально-фаховою мотивацією (В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова).

Отже, у *широкому* розумінні методична підготовка майбутніх педагогів розглядається як багатогранний феномен, система організації та управління навчанням, форма здобування фахової освіти, що здійснюється шляхом реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв'язків та спрямована на якісні продуктивні зміни. У *вузькому* тлумачиться як педагогічний процес, результатом якого на етапі завершення навчання є оволодіння студентами відповідними компетентностями та підготовленість до здійснення продуктивних дій в музично-освітній сфері із застосуванням спеціального методичного інструментарію. Відтак, виробничо-спрямовані характеристики досліджуваного феномена яскраво виявляються в тісних зв'язках педагогічної теорії та шкільної практики. Цей зв'язок має складний взаємозалежний характер, що теж здійснює вагомий вплив на створення об'єктивних умов вдосконалення технологічних механізмів педагогічної дії.

С. Гончаренко слушно зазначає, що сучасна методика як наука переносить центр ваги на дослідження внутрішніх закономірностей навчання і виховання. На думку науковця, методична підготовка майбутніх учителів у закладах педагогічної освіти є найважливішою ланкою навчального процесу, що виконує міжпредметну функцію, синтезуючи знання, уміння і навички, необхідні педагогу для здійснення своєї професійної ролі [1].

Методика вчить майбутнього педагога не тільки тому що і як робити, але й як раціонально мислити, щоб прийти до оптимальних дій. Саме знання (теоретичний, гносеологічний аспект) й безпосереднє володіння методикою (практичний, діяльнісний аспект) забезпечує високу вірогідність досягнення педагогічної мети.

О. Ростовський, як один з розробників концептуальних засад музичної освіти, вважає, що за мету підготовки з фаху, в першу чергу, треба поставити оволодіння студентом методикою музичного навчання і виховання, адже “творча свобода вчителя-музиканта має ґрунтуватись на правильних уявленнях про природу музики, її соціальні функції та можливості естетичного впливу на дітей, на глибокому знанні досягнень сучасної науки і передової педагогічної практики, на відповідальному ставленні до дорученої справи” [4, с. 9].

Можна погодитись з позицією провідних вчених (Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова), які у фаховій підготовці педагогів-музикантів виокремлюють головне правило – спрямованість на реальні потреби викладання музики у школі. Тому методична підготовка

майбутніх учителів музики розглядається як система неперервного особистісно-фахового розвитку і, в той же час, як процес набуття студентами знань, умінь, навичок, способів дій для роботи в системі загальної музичної освіти.

Розробляючи теоретичні основи та практичні механізми методичної підготовки майбутніх учителів музики, вчені доводять, що її сутність визначається спрямованістю на створення комунікативних зв'язків, що найбільшою мірою відповідають природі музичного мистецтва, його впливу на особистість. Тому орієнтирами для даної підготовки є закономірності й властивості самої музики та музично-виконавській діяльності (універсальність музичної мови, перетворювальна активність музичного буття, діалогізм художнього мислення, адекватність сприймання й інтерпретації музичного твору, відкритість художньої форми, синтез інтелектуального і емоційного тощо).

Таким чином, цілі, зміст, форми, методи, засоби методичної підготовки є адекватними і підпорядкованими загальним системоутворюючим чинникам, педагогічним закономірностям та законам. В ракурсі висвітлення особливостей практико орієнтованої підготовки фахівців суттєво важливим вважаємо дотримання в педагогічному процесі низки законів, серед яких особливо значущими для актуалізації освітньо-інтеграційних зв'язків ВНЗ та школи є: взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку; цілісність та єдність педагогічного процесу; взаємообумовленість теорії та практики; оптимальність й доцільність навчально-професійних дій [2].

Включення студентів у безпосередню практичну діяльність є засобом активізації інтересу до майбутнього фаху, інструментом перевірки ефективності усіх без винятку напрямків професійної підготовки (психолого-педагогічного, історико-теоретичного, музично-виконавського, методичного). Результатом формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності стає їх здатність працювати за будь-якою чинною програмою з предмету, спроможність орієнтуватися в основних музично-педагогічних концепціях, стверджувати власну позицію та індивідуальний творчий стиль.

Педагогічні практики студентів (пропедевтична, виробнича у початковій та основній школі) відіграють важливу роль у системі фахової підготовки майбутніх учителів музики, сприяючи формуванню їх методичної компетентності у теоретико-когнітивній, проєктивно-моделюючій, виробничо-практичній, дослідно-перетворювальній та особистісно-рефлексивній сферах.

З огляду на вищезазначене можна визначити низку перспективних ідей та продуктивних тенденцій розвитку педагогічної науки, що безпосередньо впливають на оптимізацію як методичної підготовки майбутніх учителів музики, так і її виробничої сторони – практики, а саме:

– усвідомлення наступності підготовки студентів, що пов'язано з

послідовністю та етапністю в оволодінні фахом в умовах ступеневої освіти (від умінь музично-виховної роботи з дітьми молодшого віку до педагогічної співпраці зі студентами як майбутніми викладачами музичних дисциплін у закладах музично-педагогічної освіти);

– технологізація та комп'ютеризація навчання, на основі чого забезпечується швидкий, продуктивний вихід на новітні ідеї, форми спілкування та творчості у безпосередній роботі з дітьми;

– перехід від інформативних до активних методів та форм навчання з введенням у навчальну діяльність студентів елементів проблемності, наукового пошуку, різноманітних видів самостійної роботи;

– створення динамічної структури розробки стратегічних рішень і здатність досягти організаційної інтеграції між усіма елементами виробничої діяльності при забезпеченні зовнішньої гнучкості та внутрішньої пристосовуваності механізмів окремих методик та технологічних ситуацій;

– розширення спектру вузлових блоків інноваційно-операційної діяльності майбутнього фахівця, пов'язаних з прогнозуванням, проектуванням, моделюванням та практичним утіленням педагогічного задуму в безпосередній музично-освітній практиці;

– забезпечення зворотного зв'язку між університетом як “виробником” та загальноосвітнім навчальним закладом як “споживачем” педагогічної продукції, що реалізується через продуктивну взаємодію університету і школи (постійний моніторинг освітньої ситуації та реалій сьогодення, результативне проведення виробничих педагогічних практик, вивчення досвіду викладання шкільного предмету “Музичне мистецтво”).

Отже, методична підготовка майбутніх учителів та їх виробничі практики – взаємопов'язані педагогічні процеси, сутність яких зумовлюється взаємодоповнюючими та взаємоузгодженими продуктивно-операціональними характеристиками.

Висновки. Таким чином, взаємодія внутрішніх і зовнішніх, змістових та процесуальних чинників продуктивно орієнтованого навчання формує певний інтегральний освітній продукт, що виявляється в підготовці конкурентоспроможних педагогів-музикантів нового типу.

Практика майбутніх учителів музики виявляється стрижнем методичної підготовки, що, з одного боку, забезпечує дієвість професійних знань та умінь у навчально-виховній роботі з учнями, а з іншого – сприяє подальшому духовному, особистісному розвитку студентів, формуючи здатність як суб'єктів педагогічної праці до активної продуктивної взаємодії в сучасному мистецько-освітньому просторі.

Питання виробничої спрямованості методичної підготовки фахівців музично-педагогічного профілю потребують подальшого обґрунтування з позицій системності й інтегративності, а також розробки психолого-педагогічного забезпечення функціональної оптимальності в напрямках, пов'язаних з поглибленням змісту, урізноманітненням форм і методів

практичної роботи з учнями, удосконаленням методичної доцільності мистецько-педагогічних дій в контексті сучасних інноваційних підходів.

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко // Шлях освіти. – К., 2000. – № 1. – С. 2-6.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ростовський О. Я. Теорія і метод музичної освіти : навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Начальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
5. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів. – 2-ге вид., доп. / О. П. Семотюк. – Х. : Веста: Вид-во “Ранок”, 2008. – 688 с.

References:

1. Honcharenko S. U. Metodyka yak nauka / S. U. Honcharenko // Shliakh osvity. – K., 2000. – № 1. – S. 2-6.
2. Honcharenko S. U. Pedagogichni zakony, zakonimirnosti, pryntsypy. Suchasne tлумachennia / S. U. Honcharenko. – Rivne : Volynski oberehy, 2012. – 192 s.
3. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy ; holovnyi red. V. H. Kremen. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
4. Rostovskyi O. Ya. Teoriia i metod muzychnoi osvity : navch.-metod. posibnyk / O. Ya. Rostovskyi. – Ternopil : Nachalna knyha – Bohdan, 2011. – 640 s.
5. Semotiuk O. P. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. – 2-he vyd., dop. / O. P. Semotiuk. – Kh. : Vesta : Vyd-vo “Ranok”, 2008. – 688 s.

Бодрова Т. О. Педагогические практики в системе методической подготовки будущих учителей музыки.

В статье раскрыты вопросы специальной подготовки будущих учителей музыки, связанные с реализацией производственной функции учебно-профессиональной деятельности. Автором проанализирована сущность практики как социального феномена, раскрыта роль педагогических практик в системе методической подготовки педагогов-музыкантов, предложены такие критерии определения качества продуктивных действий как успешность, эффективность, технологичность, эстетичность, валеологичность. В статье сформулированы ряд позитивных образовательных тенденций, на основе которых можно прогнозировать усиление процессов взаимодействия операциональных составляющих всех блоков специальной подготовки, а именно: последовательность и этапность в овладении профессией, технологизация и компьютеризация обучения, переход от информативных к активным методам учебно-профессиональных действий, продуктивное взаимодействие университета и школы.

Ключевые слова: практика, качество, успеваемость, эффективность, технологичность, эстетичность, валеологичность, профессиональная подготовка.

BODROVA T. O. Pedagogical practices are in the system of methodical preparation of future music masters.

The article describes the special training of future teachers of music associated with the implementation of the production function of educational professional activity. The author analyzes the nature of practice as a social phenomenon, the role of pedagogical practices in the system of methodical preparation of music teachers, suggested criteria for determining the quality of productive actions (success, efficiency, manufacturability, aesthetics, valeological). The article defines a number of positive educational trends on the basis of which one can predict the strengthening of processes of

interaction of the operational components of allblocks special training, namely: the sequence and phasing intraining, technology and computerization of education, the transition from in formative to active methods of educational and professional action, a productive interaction between the Universityands chools.

Keywords: *practice, quality, progress, efficiency, technologicalness, aesthetically beautifulness, valeologichnist', professional preparation.*

УДК 378.147:004

Бордюк О. М.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕРЦЕПТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ЗАСОБАМИ ІКТ

У статті розглядаються основні поняття формування перцептивної культури. Розкривається специфіка впливу на особистість сучасними засобами масової комунікації. Проаналізовано перцептивну культуру сучасного студентства. Розглядаються педагогічні умови, переваги та недоліки використання ІКТ в процесі формування перцептивної культури студентів Інститутів мистецтв.

Ключові слова: *електронні засоби комунікації, Інтернет-технології, інформаційно-комунікаційні технології, інформація, медіаосвітній простір, педагогічні умови, перцепція, перцептивна культура.*

Стрімка інформатизація соціуму зумовлює безперервне зростання вимог до рівня інформаційної підготовки студентів Інститутів мистецтв, що у свою чергу призвело до розуміння необхідності нових підходів пов'язаних із галузевим застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій в мистецькій освіті. У сучасному світі здобуття досвіду та знань у людини відбувається двома способами. Перший передбачає безпосередній контакт з іншими індивідуумами, другий увазі набуття досвіду і знань через сприйняття, усвідомлення та інтерпретацію інформації, яка подається через засоби масової комунікації.

Вплив засобів масової комунікації на учасників навчального процесу показує, що наразі у культурному середовищі домінує візуальна комунікація, зокрема візуальний образ і його вплив на користувача. У зв'язку з цим, становлення фахівця, його професійної свідомості та самосвідомості, розвиток перцептивної культури відбувається у процесі фахової підготовки та багато в чому визначає професійну долю людини. Як наслідок, виникають нові форми практичного володіння сучасними методами навчання та інноваційними технологіями викладання навчального матеріалу. Тому проблема застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін є